

CONTRACTUL

PACTA SUNT SERVANDA SAU REBUS SIC STANDIBUS ?

STOIANOVICI LUMINIȚA

**UNIVERSITATEA "DUNĂREA DE JOS", GALAȚI
FACULTATEA DE ȘTIINȚE JURIDICE, SOCIALE ȘI POLITICE
SPECIALIZAREA DREPT
ANUL III**

Codul civil a constituit fără îndoială încă din zorii apariției sale „oglinda oricărei societăți, deoarece normele sale au răspuns unor nevoi concrete constituindu-se într-un modelator al raporturilor interumane, oferind individului aflat în relație cu sine însuși și cu alți indivizi, principii după care își poate conduce viața, sub toate aspecte ei-spiritual, material, biologic dar, mai ales social.”¹

În sistemul de drept românesc Codul Civil a fost elaborat (1864) și pus în aplicare (1865) în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, acesta suferind numeroase modificări, înainte și după anul 1947, determinate în principal de schimbările relațiilor sociale.

Importanța pe care o prezintă Codul Civil în societatea românească este de netegăduit, căci „întreaga viață a omului de la naștere, ori în legătură cu acest moment și până la moarte, dar și în privința acestui eveniment, legat de *lăsământul succesoral*, este reglementată în aspectele sale esențiale de normele dreptului civil. Instituții juridice aparținătoare acestei ramuri a dreptului concură într-o măsură importantă la reglementarea vieții *persoanei juridice*, de la înființare ori în legătură cu acest proces și până la încetarea ei prin reorganizare sau dizolvare, ba chiar și în privința consecințelor care decurg din aceste măsuri. Izvor de *obligații civile*, *contractul* asigură haina juridică celor mai variate legături între oameni, de la cele mai simple, care datorită valorii obiectului lor aparent neînsemnat, par atât de firești și fără dificultăți de ordin juridic oricărui subiect de drept, până la cele mai complexe...”²

Pornind de la aceste considerente spunem că este important ca în normele Codului civil să se reflecte nevoile societății, ale societății actuale, fiind necesar ca ele să se adapteze noilor realități, noilor cerințe ale indivizilor care o compun.

Astăzi, societatea este impregnată de ideologie, totul fiind politic într-o astfel de societate, iar contractele nu pot scăpa nici ele acestei mișcări generale de politizare a relațiilor sociale, de orientare ideologică. Importanța contractelor, măsura libertății contractuale, raporturile pe care aceasta le întreține cu legea sau cu celelalte acte normative, modul încadrării și limitării intervențiilor statale în economie, toate depind de orientarea ideologică generală a societății. Contractul este oglinda acestei evoluții, iar o societate care a părăsit de puțină vreme o organizare bazată pe o ideologie comunistă resimte această ideologizare a contractelor din plin.³

Astfel că, apariția Noului Cod Civil trebuie privită ca o necesitate a României anului 2010, căci așa cum este și firesc, nevoile anului 1864 nu mai corespund nevoilor societății zilelor noastre. Însă, în același timp, considerăm că apariția Noului Cod Civil trebuie privită mai curând ca fiind un pas înainte către reformarea justiției și nu ca un impediment, atât de ordin teoretic, cât și de ordin practic, în aplicarea sa de către cetățeni, cărora, de altfel, li se adresează.

Este și motivul care ne-a determinat să consacram aceasta lucrare unui subiect care, în condițiile crizei economice, din ce în ce mai acut simțită, este necesar să fie confînțit legislativ. Este vorba despre ceea ce doctrinarii au numit *teoria impreviziunii*.

¹ Ciutacu, F. – *Codul Civil Adnotat*, Editura Regia Autonomă Monitorul Oficial, București 2007, pag. VII

² Nițoiu, R. – *Teoria generală a contractelor aleatorii*, Editura ALLBeck, București 2003, pag. 12, apud. I. Dogaru, Prefață la *Contractul-considerații teoretice și practice*, Editura Scrisul Românesc, Craiova 1983

³ Dogaru, I., Popa, N., Dănișor, D.-C., Cercel, S. – *Bazele dreptului civil*, vol. I, Editura C.H.Beck, București 2008, pag. 1185

Acest fapt s-ar constitui și într-un răspuns afirmativ dat de către legiuitor dorinței practicienilor din domeniul dreptului civil și nu numai care, nu de puțină vreme, reclamă necesitatea recunoașterii legislative a teoriei impreviziunii. Iar Noul Cod Civil ar putea reprezenta o ocazie optimă pentru realizarea acestui deziderat, impreviziunea fiind considerată un exemplu ilustrativ pentru modul în care concepte tradiționale ale dreptului civil sunt chemate să-și analizeze și să-și demonstreze corespondența cu o anumită realitate economică.⁴

§

Contractul⁵, reprezintă din punctul nostru de vedere inima Codului Civil, așa cum reprezintă inima oricărei societăți, fără de care relațiile, raporturile dintre cetățenii săi nu s-ar putea desfășura, fiind considerat actualmente un eficient instrument juridic de organizare a comportamentului membrilor societății.

Contractul a apărut ca o necesitate⁶ într-un anumit stadiu de dezvoltare a societății spre a înlocui formele arhaice și greoaie de schimb dintre și din colectivitățile primitive. Așadar, născut din nevoile schimbului de activități și, în primul rând, ale schimbului de mărfuri, contractul își afirmă prezența în societate nu numai în domeniul circulației, dar și în cel al producției, fiind instrumentul juridic prin care se înfăptuiesc aceste două importante componente ale activității economice.⁷ De aceea, considerăm că reglementarea contractului este marea realizare a Codului Civil și se pare că astăzi acesta se desfășoară după aceleași coordonate trasate de Codul Civil de la 1864. Mai mult ca oricare instituție aparținând Codului Civil, contractul trebuie să se adapteze cel mai bine vremurilor pe care le traversează, căci societatea modernă tinde să fie mai degrabă negociată, decât ierarhizată.

Contractul, așa cum este cunoscut se bazează pe o serie de principii atent trasate și bine implementate în conștiința tuturor, iar modificarea acestor principii ar crea, așa cum este firesc o nesiguranță în raporturile dintre părțile contractante. De aceea, în momentul în care vremurile impun o derogare de la un anumit principiu, acesta trebuie implementat cu foarte mare prudență, cu foarte mare grijă de către legiuitor. În literatura de specialitate⁸ se vorbește despre faptul că o consecință a transformării concepției contractului, în sensul unei legături mai flexibile dintre părțile contractante, este reprezentată de necesitatea conturării unor noi principii⁹ menite să guverneze noua teorie a dreptului contractual: principiul egalității contractuale, principiul echilibrului contractual, principiul fraternității contractuale, principiul utilității sociale, aceste ultime două principii considerându-se ca fiind temeiuri juridice ale impreviziunii contractuale.

Ținem să menționăm acest aspect, căci teoria impreviziunii, pe cât este de necesară, pe atât de periculoasă devine în aplicare dacă nu este reglementată într-un mod eficient. De aceea, deși suntem susținători ai recunoașterii teoriei impreviziunii în dreptul românesc, apariția ei nu trebuie să creeze un haos în raporturile contractuale, nu trebuie

⁴ Zamșa, C.-E. – *Teoria impreviziunii*, Editura Hamangiu, București 2006, pag.1

⁵ Termenul de *contract* provine din latinescul *contractus*, în timp ce grecii foloseau termenul de *synallagma*, de unde provine și denumirea de *contracte sinalagmatice*

⁶ Prof.C Bârsan și C.Stătescu afirma despre apariția contractului, că acesta ar fi apărut o dată cu dreptul de proprietate.

⁷ Bârsan, C., Stătescu, C.- *Drept civil. Teoria obligațiilor*, Editura Hamangiu, București 2008 pag.17

⁸ A se vedea Zamșa C.-E., *Teoria Impreviziunii*. Studiu de doctrină și jurisprudență, Editura Hamangiu, București, 2006 pag. 31

⁹ Sunt considerate principii ale contractului: libertatea contractuala, forța obligatorie, relativitatea

să devină un instrument util celor care nedorind să-și onoreze obligațiile contractuale la timp, vor avea la îndemână un instrument legal în spatele căruia se va afla teoria împreviziunii, căci respectarea contractelor încheiate în conformitate cu dispoziții legale în vigoare se impune ca o necesitate, ca o necesitate pentru realizarea drepturilor subiective ale persoanelor fizice și juridice, pentru certitudinea și eficiența raporturilor juridice.¹⁰

§

Factorul esențial al unui contract¹¹ este acordul de voință al părților, respectiv voința lor juridică, prin aceasta înțelegându-se întâlnirea concordantă a două sau mai multe voințe individuale, cu intenția părților de a produce efecte juridice. Așadar, nici un contract nu se poate forma cât timp voințele care concurează la formarea sa nu s-au pus de acord. În principiu, încheierea oricărui contract este liberă, în acest sens vorbindu-se despre principiul libertății de voință în materia contractelor¹².

Articolul 969 C.Civ.¹³ reprezintă „legea”¹⁴ încheierii oricărui contract, indiferent de natura sa căci, din prevederile acestui articol rezultă caracterul constrângător al contractului, puterea sa obligatorie, ceea ce latiniilor au redus într-un cuprinzător adagiu *Pacta sunt servanda*. În acest sens revelatoare este și decizia nr. 1818 din 29 septembrie 1972 a Tribunalului Suprem, secția civilă: „Potrivit principiului înscris în art.969 C.civ., raportul stabilit printr-o convenție are putere obligatorie întocmai ca și raportul creat printr-o dispoziție imperativă a legii. De aici rezultă că acel raport obligatoriu trebuie să-și producă efecte juridice cât timp convenția subzistă, și că numai legea sau un nou acord de voință între aceleași poate face ca raportul să înceteze.”¹⁵ Alți autori au considerat că doar o interpretare rigidă a dispoziției 969, alin.1 C.Civ. ar conduce către ideea că, convențiile legal făcute ar fi asimilate cu legea, conducând la denumirea de convenție-lege.¹⁶

Pacta sunt servanda dă expresie principiilor libertății¹⁷ și egalității părților contractante, precum și necesității desfășurării raporturilor juridice în condiții de deplină

¹⁰ Cosmovici, P.M. – *Drepturi civile. Obligații. Legislație*, Editura ALLBeck, București 1996, pag.132

¹¹ Potrivit actualului Cod civil, contractul reprezintă *acordul între două sau mai multe persoane spre a constitui și a stinge între dânșii un raport juridic*, în timp ce Noul Cod Civil definește contractul prin art.1176 ca fiind *acordul de voință între două sau mai multe părți cu intenția de a constitui, a modifica sau a stinge un raport juridic*. Menționăm și definiția reținută de așa numitul *Cod european al Contractelor* în art.1, pct.1- *„Le contrat est l'accord de deux ou plusieurs parties destiné à créer, régler, modifier ou éteindre rapport juridique qui peut comporter des obligations et d'autres effets même à la charge d'une seule partie.”* (în acest sens, a se vedea *„Sistemul Normativ și soluțiile inovatoare al Codului European al Contractelor”*, autor Lucilla Gatt, Traducere Florin Ciutacu, Editura Themis Cart, Slatina 2008)

¹² Adam, I. – *Drept civil*, Editura All Beck, București 2004, pag.27

¹³ Convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante și pot fi revocate prin consimțământ mutual sau din cauze autorizate de lege.

¹⁴ Deși între părți contractul este considerat ca fiind „legea”, el nu trebuie confundat cu legea.

¹⁵ Ciutacu, F.- *Drept civil*, vol.III, Editura Themis Cart, București 2005, pag.46

¹⁶ A se vedea Albu Ioan, *Drept civil.Contractul și răspunderea contractuală*, Editura Dacia, Cluj Napoca 1994, pag.103

¹⁷ Ideile ce exprimă principiul libertății contractuale au în vedere faptul că subiectele de drept civil pot sau nu să intre în raporturi juridice contractuale, acesta neavând o reglementare juridică.El se deduce din textele legale consacrate materiei convențiilor. Pe de altă parte, fundamentul principiului libertății contractuale rezidă în ideea potrivit căreia legea recunoaște voinței subiectului de drept puterea generatoare de efecte juridice, limitele concrete ale acestui principiu constând în normele juridice imperative și în bunele moravuri.

încredere și de bună credință. Dispozițiile articolului 969 C.Civ. se referă și la principiul irevocabilității, potrivit căruia contractul fiind încheiat prin acordul părților, nu poate fi modificat sau nu poate înceta decât tot prin consimțământul acestora (*mutuus consensus, mutuus disensus*). Irevocabilitatea pune în lumină – *per a contrario* – faptul că voința uneia singure dintre părți – voința unilaterală – nu poate modifica sau determina încetarea contractului decât în cazurile expres prevăzute de lege sau contract. Rezultă că, în principiu consimțământul este singurul mijloc de rezoluție sau reziliere a contractului, reprezentând în aceasta ipoteza, tot o convenție contrară celei dintâi.

Istoria voinței contractuale este, în același timp, istoria concepțiilor privitoare la libertatea contractuală, altfel spus, este istoria principiului libertății contractuale.

În esență, principiul libertății contractuale constă în faptul că o parte este obligată în contract nu numai pentru că și-a manifestat voința în acest sens, ci și numai în măsura în care a voit acest lucru, întrucât contractul însuși nu este altceva decât opera voinței umane (opera părților contractante). În context rezultă că părțile sunt libere să încheie orice fel de contracte și să le stabilească nestingherit conținutul, ele putând deopotrivă să modifice sau să stingă obligațiile asumate în contract.

Ținem să specificăm faptul că ideile ce privesc libertatea contractuală au fost formulate în doctrina medievală, motivându-se că este vorba de un drept natural, permanent și imuabil, iar apoi, după ce s-a conturat teoria filosofică a autonomiei de voință, motivația rezidă în faptul că acest principiu nu este altceva decât un corolar juridic al acestei teorii.

Evoluția principiului libertății contractuale, de la formalismul exagerat și inflexibil din dreptul roman quiritar până la consensualismul din dreptul privat modern, a făcut ca acordul de voință care stă la baza contractului să fie mereu reconsiderat și reevaluat în acord cu evoluția concepției filosofice despre ideea de libertate.¹⁸

Ceea ce considerăm că este interesant la acest principiu ce privește libertatea contractuală este susținerea unor autori¹⁹ potrivit căreia este necesar ca acesta să dobândească o valoare constituțională, căci lipsa fundamentelor constituționale ale acestei libertăți deschide calea unei interpretări jurisprudențiale realizate de către Curtea Constituțională, prin care să fie elucidată poziția libertății contractuale în ierarhia normelor. Descoperirea prezenței implicite, indirecte, a libertății contractuale în normele constituționale este posibilă prin raportare fie la acele norme care garantează expres unele drepturi fundamentale cu care aceasta întreține relații de interferență, fie la anumite principii care fundamentează reglementarea însăși a drepturilor fundamentale-libertatea individuală și valorile supreme.²⁰

Astăzi, se consideră²¹ că aproape nici un om de drept, referindu-se la libertatea contractuală, nu omite să se refere și la autonomia de voință²², fie pentru a o afirma pe cea de-a doua ca fundament al primeia, fie pentru a-i nega această calitate. În susținerea

¹⁸ Nițoiu, R.- *op.cit.*, pag.7

¹⁹ A se vedea și Albu Ioan, *op.cit.*, pag.29

²⁰ În acest sens, a se vedea Dogaru, I., Popa, N., Dănișor, D.-C., *Bazele dreptului civil*, Editura CH Beck, București 2008

²¹ *Idem*, pag.158

²² Teoria autonomiei de voință a fost enunțată și dezvoltată în climatul individualist al sec. al XVIII-lea, mai ales de către Jean-Jaques Rousseau și Immanuel Kant. Însa, sintagma „autonomia de voință” a fost folosită pentru prima dată într-un curs universitar de drept internațional privat, publicat la Geneva în anul 1883, după care a intrat definitiv în vocabularul juridic.

acestui punct de vedere, potrivit lui Ghestin, în teza lui Gounot, unde au fost prezentate pentru prima dată principiile care decurg din autonomia de voință, acestea sunt în număr de trei: libertatea contractuală, efectul relativ al contractului, forța obligatorie a contractului.²³ Deși ideea autonomiei de voință s-a manifestat juridic prima dată în dreptul internațional privat, în materia conflictului de legi²⁴, ea a fost preluată de către autorii civilişti și aplicabilă în ansamblul dreptului civil, ca bază a construcției teoriei generale nu numai în materia contractelor, ci a instituțiilor Codului civil, însă cea mai faimoasă și eficientă aplicare tehnică a sa s-a dovedit a fi în materia contractelor, apărând astfel ideea însăși de libertate contractuală.²⁵

Urmând modelul Codului Civil francez, Codul civil român pune la baza instituției contractului principiul autonomiei voinței juridice, acesta fiind rodul unei concepții de filozofie juridică potrivit căreia obligația contractuală își are originea exclusiv în voința părților. Această voință este sursa și măsura drepturilor dobândite, ca și a sarcinilor asumate de către cei care au exprimat-o.²⁶

Actualmente se vorbește despre declinul teoriei autonomiei de voință²⁷, ca fundament al contractului, determinat de evoluția societății moderne și, pe cale de consecință, a dreptului contemporan, vehiculându-se ideea că ar exista o adevărată „criză” a contractului, care în realitate ar fi o criză a autonomiei de voință. Se pare însă că această „criză” a fost depășită, pentru că în realitate, contractul, ca instituție a dreptului civil și ca mijloc de realizare a dinamicii circuitului civil, nu s-a aflat nici măcar în declin, ba din contră astăzi el cunoaște o adevărată și rapidă evoluție, corespunzătoare dinamicii vieții sociale și politice pe care o traversăm.

§

Formarea contractului presupune manifestarea unui acord de voință între cel puțin doi participanți, care potrivit libertății contractuale trebuie să se poate alege reciproc, și o dată încheiat contractul, libertatea contractuală se continuă la nivelul determinării conținutului contractului și al executării acestuia. Esența libertății contractuale în privința determinării conținutului contractului, efectelor acestuia constă în aceea că, respectând limitele impuse de Codul Civil, reprezentate de ordinea publică, bunele moravuri, restricțiile privind obiectul și cauza, părțile contractante pot stabili clauzele contractului conform intereselor vrute și urmărite, construindu-l în întregime. Interesantă rămâne existența tendinței actuale a libertății contractuale de a se regrupa, mai degrabă în faza încheierii contractului, cât timp clauzele stabilite de părți în virtutea ei tind să se execute altfel decât s-a stabilit de către acestea, din cauze multiple, printre care ajustările aduse de intervenția judecătorului în contract prin revizuirea pentru impreviziune.²⁸

²³ Zamșa, C.-E. – *Teoria impreviziunii*, Editura Hamangiu, București, 2006, pag.35-36, apud J.Ghestin, *Traite de droit civil. Le formation du contrat*, LGDJ, Paris 1993, pag.34

²⁴ Rădăcinile autonomiei de voință se regăsesc în prolele de drept interregional apărute la începutul sec. al XVI-lea, cauzate de diferențele legislative existente în nordul Italiei și în provinciile din sudul Franței, punându-se problema legii aplicabile în vederea soluționării conflictelor de reguli aplicabile.

²⁵ Dogaru, I., Popa, N., Danisor, D.-C., Cercel, S. – *op.cit.*, pag.162

²⁶ Chelaru, E.- *Forța obligatorie a contractului, teoria impreviziunii și competența în materie a instanțelor judecătorești*, „Dreptul” nr.9/2003, apud. Flour J., Aubert L., *Droit civil. Les obligations. I.L acte juridique*, editia a 7 a, editura Armand Colin, Paris, 1996, pag.65

²⁷ A se vedea Pop Liviu, *Tratat de drept civil. Obligațiile*.vol.II, Editura Universul Juridic, București 2009, pag.53

²⁸ Impreviziunea contractuală este prejudiciul pe care-l suferă una din părțile contractante ca urmare a dezechilibrului grav de valoare care intervine între prestațiile sale și contraprestațiile celeilalte părți, în

Limitarea principiului libertății contractuale a fost determinată, în principal de intervenția statului în viața economică, limitare ce s-a manifestat, în principal, prin dezvoltarea contractelor de adeziune în dauna contractelor tradiționale, prin adoptarea unei legislații privind politica monetară a statului și controlarea prețurilor, prin stabilirea prin lege a clauzelor ce urmează a fi introduse în cazul încheierii anumitor contracte etc. Pe de altă parte, în doctrină s-a susținut că aceasta limitare a principiului libertății contractuale este rezultatul a două legi care guvernează dreptul contemporan: specializarea și complicarea progresivă.²⁹

Vreme îndelungată legislația, jurisprudența și doctrina au rămas fidele conceptului stabilității contractelor, chiar și în situațiile în care, de la data încheierii și pâna la data executării lor, au survenit împrejurări economice neprevăzute care au rupt echilibrul prestațiilor reciproce avut în vedere la încheierea contractelor; este ceea ce s-a exprimat în adagiul *pacta sunt servanda*. Însă schimbările economice ce au avut loc în urma celor două războaie mondiale au reclamat că anumite contracte, mai ales cele cu executare succesivă, să poată fi revizuite; este ceea ce s-a exprimat în adagiul *rebus sic standibus* – adagiul conform dinamicii contractuale. S-a afirmat despre forța obligatorie a contractului că se opune revizuirii acestuia, însă de-a lungul timpului, se pare că această forță obligatorie s-a atenuat prin recunoașterea clauzelor de revizuire în unele contracte, prin edictarea de dispoziții legale privitoare la revizuirea unor contracte și prin admiterea în unele împrejurări a revizuirii judiciare a contractelor (*rebus sic standibus*).³⁰

De asemenea, în doctrina și în practica judecătorească s-au conturat două concepții diametral opuse cu privire la principiul libertății contractelor și forța lor obligatorie:

- *Pacta sunt servanda* (pactele se execută întocmai cum au fost încheiate). În literatura de specialitate și în practica instanțelor judecătorești din fostele țări socialiste, această concepție era excelsivistă: pactele se executau întocmai, independent de impreviziunea cu privire la schimbările economice.
- *Rebus sic standibus*. Dacă intervenția unor schimbări în situația economică a uneia sau a ambelor părți este hotărâtoare pentru împiedicarea executării contractelor încheiate, acestea pot fi desființate pentru ceea ce se cheamă impreviziune economică.

Se consideră³¹ că trebuie să se admită un anumit raport între aceste două reguli (*pacta sunt servanda* și *rebus sic standibus*), raport ce nu trebuie să fie de excludere, dimpotrivă, de complinire. În acest sens Prof. Gheorghe Beleiu a propus, datorită inflației galopante care a caracterizat perioada de după 1989, o soluție de echilibru și o reșezare a raportului dintre *Pacta sunt servanda* și *Rebus sic standibus*: „Dacă nu trebuie exagerată admisibilitatea principiului *Rebus sic standibus*, nici *Pacta sunt servanda* nu trebuie socotit un principiu cu valoare de fine de neprimire”, conturându-se astfel ideea unei atenuări a forței obligatorii a contractului sub imperiul instabilității mediului economic și social.³² Așadar, inserarea unor asemenea clauze are semnificația prevederii de către părți a posibilității revizuirii contractului în anumite circumstanțe, iar judecătorul sesizat în

cursul executării contractului, dezechilibru cauzat de conjunctura economică, mai ales de fluctuațiile monetare.

²⁹ Dogaru, I., Popa, N., Dănișor, D.-C., Cercel, S. – *op.cit.*, pag.1239

³⁰ Albu, I – *op.cit.*, pag.28

³¹ Nițoiu, R.- *op.cit.*, pag 9

³² Zamșa, C.-E. – *op.cit.*, pag 51, apud.Gh.Beleiu, *Teoria Impreviziunii-rebus sic standibus-în dreptul civil*, Dreptul, nr.10-11/1993, pag.36

acest scop nu face decât să aplice prevederile contractului, respectând astfel forța sa obligatorie. În justificarea revizuirii contractelor s-a formulat teoria impreviziunii. Trebuie să specificăm și faptul că într-o decizie a instanței supreme³³ s-a considerat că sunt inadmisibile clauzele de impreviziune deoarece contravin art.1085 C.civ.³⁴

Aplicarea teoriei impreviziunii presupune intervenția judecătorului pentru restabilirea echilibrului contractual rupt datorită unor împrejurări neprevăzute de părți la încheierea contractului și imprevizibile de la aceeași dată, în absența unor clauze exprese sau a unor prevederi legale care să-l abiliteze pentru a-și revizui contractul.³⁵ Se afirmă că revizuirea judiciară a contractelor pentru cauză de impreviziune în dreptul român își găsește fundamentul teoretic și juridic în principiul bunei credințe la care se asociază și principiul demonstrativ al solidarității contractuale. Atât buna credință, cât și legătura de solidaritate dintre părțile contractante dau naștere obligațiilor de cooperare, de loialitate, de coerență, de toleranță și de adaptare a contractului în dinamica sa la nevoia concilierii intereselor acestora în fața evoluțiilor din mediul economic și social. Concilierea intereselor părților contractante face necesară asigurarea respectării justei măsuri ca o componentă a principiului proportionalității. Ruperea echilibrului contractual în cursul executării contractului din cauza unor circumstanțe exterioare justifică intervenția judecătorului la cererea unei dintre părți pentru revizuirea contractului și reconcilierea intereselor acestuia.³⁶

Teoria impreviziunii este strâns legată de faza executării contractului, rezultă că originea ei trebuie căutată în perioada în care se poate vorbi deja despre o elaborare a teoriei generale a contractului³⁷

Originea teoriei impreviziunii se află în dreptul roman unde se arăta că *omnis conventio intelligitur rebus sic standibus*, expresie ce desemna că toate convențiile sunt considerate valabile dacă împrejurările în care au fost încheiate rămân neschimbate, însă perspectiva din care este ea privita acum a condus la concluzia că, de fapt, teoria impreviziunii a apărut relativ recent în dreptul administrativ, fiind apoi preluată de dreptul civil, o dată cu izbucnirea primului război mondial, reapărând apoi în dreptul nostru după anul 1989, prilejuită de schimbarea regimului juridic. Făcând o comparație între perioadele în care teoria impreviziunii s-a impus cu mare succes, se constată că punctul comun al acestora este reprezentat de criza determinată de deprecierea monetară, cu consecințe firești în drumul către o inflație galopantă, toate acestea determinând necesitatea revizuirii contractelor în scopul prevenirii unor situații falimentare și al reasezării stabilității și securității contractelor.³⁸

Din punct de vedere terminologic, suntem în prezența unei teorii denumite, în mod tradițional, impreviziune, însă se recomandă³⁹ folosirea sintagmei „*impreviziune*

³³ Anton, G. – *Teoria impreviziunii în dreptul român și în dreptul comparat*, „Dreptul” nr.7/2000, pag.31, apud. Curtea Supremă de Justiție, s.com., dec.nr.591/94, în *Buletinul de jurisprudență* pe anul 1994, pag.243

³⁴ „Debitorul nu răspunde decât de daunele interese care au fost prevăzute sau care au putut fi prevăzute la facerea contractului, când neîndeplinirea obligației nu provine din dolul său.”

³⁵ Chelaru, E. – *Forța obligatorie a contractului, teoria impreviziunii și competența în materie a instanțelor judecătorești*, *Dreptul* nr.9/2003, pag.49-50

³⁶ Pop, L. – *op.cit.*, pag.540

³⁷ Zamșa, C.-E. – *op.cit.*, pag.5

³⁸ Zamșa, C.-E. – *op.cit.*, pag.1

³⁹ În acest sens, a se vedea Zamșa C.-E., *op.cit.*, pag.5

contractuală”, deoarece actualmente există preocupări noi pentru definirea impreviziunii prin unele concepte noi sau prin alăturarea acestora: „schimbarea circumstanțelor contractuale”, „bulversarea economiei contractuale”, neexecutarea licita a contractului”.

În ce privește domeniul teoriei impreviziunii acesta este format din contractele comportând obligații exprimate într-o unitate monetară a căror executare nu este concomitentă cu formarea contractului - contractele cu titlu oneros, a căror executare se extinde în timp - contractele afectate de un termen suspensiv sau contractele cu executare succesivă, contractele comutative și contracte cu titlu gratuit. Astfel, tipurile de contracte enumerate mai sus pot fi supuse pe parcursul executării lor unor împrejurări care nu au fost prevăzute și care nici nu puteau fi prevăzute de părți atunci când le-au încheiat și care pot afecta valoarea prestațiilor la care acestea s-au obligat. De exemplu, un furnizor care se obligă printr-un contract cu executare succesivă să livreze cantități determinate de produse, în schimbul unui preț fix stabilit pe unitate de produs și plătit la livrare își vede majorată valoarea obligațiilor sale în cazul unei creșteri a prețurilor determinată de inflație, fără a putea pretinde contractantului diferența suplimentară de preț. În această situație, dacă se admite că judecătorul este abilitat să intervină la cererea unei singure părți pentru a restabili echilibrul contractual, prin mărirea sau micșorarea valorii prestației uneia din părți, iată ca ne aflăm în fața excepției de la principiul forței obligatorii a contractului, respectiv teoria impreviziunii, pentru că aceasta va produce efecte sau va înceta din cauze neprevăzute în cuprinsul clauzelor sale.⁴⁰

În funcție de partea contractantă afectată de intervenirea unui eveniment imprevizibil, rezultatul admiterii impreviziunii va fi reprezentat astfel:

- de situația debitorului, căruia nu i se va imputa îndeplinirea obligației devenite prea oneroasă;
- de situația creditorului, care nu va fi obligat la acceptarea contraprestației, datorită diminuării drastice a valorii acesteia.

În ambele variante este, vorba, în esență, de lipsirea de efect a acelor clauze contractuale continând obligația excesiv de oneroasă, respectiv contraprestația diminuată. Lipsirea de efecte a contractului afectat de impreviziune deschide drumul discuțiilor referitoare la soluțiile care se impun în legătură cu soarta contractului pentru viitor: menținerea sau desființarea sa, căci una din dificultățile în acceptarea impreviziunii a fost determinată și de viziunea asupra efectelor ei în privința contractului, considerându-se că aplicarea impreviziunii ar conduce către stingerea raportului obligațional.⁴¹

Discuțiile pe marginea teoriei impreviziunii, cu siguranță nu se pot reduce la ideile pe care noi am încercat să le expunem în această lucrare, ba din contra, ele se vor intensifica o dată cu intrarea în vigoare a Noului Cod civil⁴², căci, se pare că legiuitorul a luat act de necesitatea reglementării teoriei impreviziunii și în Titlul II – Izvoarele obligațiilor, Capitolul 1-Contractul, Secțiunea a-6-a - Efectele contractului, § 1. Efectele între părți, art.1271 prevede următoarele:

(1)-Părțile sunt libere să își execute obligațiile, chiar dacă executarea lor a devenit mai oneroasă.

⁴⁰ Chelaru, E.- *op.cit.*, pag.48

⁴¹ Zamșa, C.-E. – *op.cit.*, pag.171

⁴² Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea 1, Nr.511,din 24 iulie 2009

(2)-Cu toate acestea, părțile sunt obligate să negocieze în vederea adaptării contractului sau a încetării acestuia, dacă executarea devine excesiv de oneroasă pentru una dintre părți din cauza unei schimbări a împrejurărilor:

- a) care a survenit după încheierea contractului
- b) care nu poate fi avută în vedere în mod rezonabil în momentul încheierii contractului; și
- c) cu privire la care partea lezată nu trebuie să suporte riscul producerii.

(3)-Dacă într-un termen rezonabil părțile nu ajung la un acord, instanța poate să dispună:

- a) adaptarea contractului pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea împrejurărilor;
- b) încetarea contractului la momentul și în condițiile pe care le stabilește.

Sigur că prezența acestei dispoziții este binevenită, însă luând în considerare criza economică, și nu numai pe care o traversează țara noastră, intrarea în vigoare a Noului Cod civil este oarecum incertă, deoarece prioritățile privesc acum luarea de măsuri privind depășirea acestei perioade. Or, în asemenea condiții recunoașterea teoriei impreviziunii în contractele civile considerăm că este de urgență necesitate, dar mai ales de urgență aplicare lucru dovedit de altfel prin experiența statelor, care deși inițial au adoptat o poziție rigidă a principiului *pacta sunt servanda*, ulterior s-au orientat și spre o acceptare a teoriei impreviziunii în contractele civile. În acest sens oferim ca exemplu Franța, care în ciuda cadrului general de inflexibilitate a dreptului civil în privința impreviziunii, nu numai că dreptul francez a recunoscut-o și a aplicat-o deja ansamblului de contracte la momente precise, dar chiar găsește actualmente aplicații în domenii specifice. În sistemul american regula *pacta sunt servanda* a fost stabilită inițial cu o rigoare foarte puternică, excluzând în același timp orice considerație de imposibilitate de executare. Treptat, însă dreptul american adoptă o poziție mai „liberală” construind o protecție în situațiile în care executarea contractului a devenit prea oneroasă – *impracticability of performance* – ceea ce ar putea să corespundă teoriei impreviziunii din dreptul francez, a cărei aplicare este limitată la contractele administrative, dar prevede o altă soluție în ipotezele în care contractul pierde orice valoare pentru una dintre părți. Evoluția teoriei impreviziunii ne conduce către dreptul italian, unde în art.1467-1469 din codul civil este reglementată expres impreviziunea.⁴³

În România doctrina anterioară anului 1989 a respins teoria impreviziunii, dar ea nu este relevantă pentru că nu există nici o recunoaștere oficială a fenomenului inflației, fenomen care avea, de altfel, o amploare redusă. Începând cu anul 1990 inflația s-a impus ca o realitate economică permanentă, iar în condițiile actuale crize financiare pe care o tot evocăm, discuțiile legate de impreviziune au fost resuscitate. Mai mult, se consideră că deprecierea continuă pe care o suferă în prezent moneda națională impune recunoașterea dreptului judecătorilor de a revizui pentru impreviziune unele contracte, ceea ce ar avea drept consecință admiterea unor acțiuni în justiție prin care se cere reevaluarea unor creanțe și datorii contractuale, mai ales pecuniare. Or, în condițiile evocate mai sus reconsiderarea principiului *pacta sunt servanda* prin recunoașterea legală expresă a impreviziunii ar fi de un real sprijin mai ales pentru contractele comerciale, deoarece, cu precadere comercianții sunt cei „loviți” de aceasta recesiune. Se pare că numărul companiilor care vor cere renegocierea contractelor cu partenerii de afaceri a crescut

⁴³ Pentru amănunte a se vedea Geamănu, R.-Gh., *Clauza de hardship în contractele comerciale internaționale*, Editura Hamangiu, București, 2007

considerabil în ultima perioadă, situație favorizată de diferențele curs valutar (aproape 90% dintre contracte sunt încheiate în euro), dezordinea și indisciplina financiară, toate acestea traducându-se în ceea ce se numește, instabilitate economică. Dacă în anul 2008 numărul contractelor renegotiate era aproape de zero, anul acesta aproape toate contractele încheiate pe termen lung se confruntă cu probleme intervenite în urma crizei. Deși, în mod normal în contracte nu este prevăzută o clauză privind renegocierea acestora, în majoritatea cazurilor este acceptată de către partenerii de afaceri, deoarece, de obicei renegocierea contractului evită încetarea relațiilor contractuale. În acest sens, se recomandă introducerea în conținutul contractelor încheiate pe viitor clauza de impreviziune, care dă posibilitatea rediscutării condițiilor contractuale odată cu schimbarea contextului economic.

În încheierea lucrării dorim să ne exprimăm opinia potrivit căreia, în actuala conjunctură ce s-a creat în jurul contractelor, fie ele de natură civilă sau comercială, teoria impreviziunii nu reprezintă o atenuare a lui *pacta sunt servanda*, ci mai degrabă complinire, o întărire la nivel conceptual a acestui principiu ce are în vedere „puterea de lege” între părți a contractului. De asemenea, considerăm ca teoria impreviziunii ar trebui să facă obiectul unei reglementări speciale, având ca model dreptul german, dreptul italian, regulile UNIDROIT, Proiectul viitorului Cod Privat European, elaborat de o comisie a Uniunii Europene, acesta din urmă distingându-se prin concilierea diverselor sisteme de drept naționale în scopul reglementării impreviziunii, situație în care impreviziunea va fi atent analizată, pentru ca ulterior reglementarea să fie pe cât de realistă, pe atât de riguroasă nelăsând posibilități celor care, cu rea-credința nu doresc să-și mai execute obligațiile contractuale.

Bibliografie

Lucrări de specialitate

Adam, Ioan – *Drept civil*, Editura All Beck, București 2004

Albu, Ioan – *Drept civil. Contractul și răspunderea contractuală*, Editura Dacia, Cluj Napoca 1994

Bârsan, Corneliu, Stătescu, Constantin - *Drept civil. Teoria obligațiilor*, Editura Hamangiu, București 2008

Ciutacu, Florin – *Codul Civil Annotat*, Editura Regia Autonomă Monitorul Oficial, București 2007

Ciutacu, Florin - *Drept civil*, vol.III, Editura Themis Cart, București 2005

Cosmovici, Paul Mircea – *Drepturi civile. Obligații. Legislație*, Editura ALLBeck, București 1996

Dogaru, Ioan, Popa, Nicolae, Dănișor, D.-C., Cercel, S. – *Bazele dreptului civil*, vol.I, Editura C.H.Beck, București 2008

Geamănu, Radu Gh.- *Clauza de hardship în contractele comerciale internaționale*, Editura Hamangiu, București, 2007

Nițoiu, Rodica– *Teoria generală a contractelor aleatorii*, Editura ALLBeck, București 2003

Pop Liviu - *Tratat de drept civil.Obligațiile*.vol.II, Editura Universul Juridic, București 2009

Zamșa, Cristina-Elisabeta – *Teoria impreviziunii*, Editura Hamangiu, București 2006

Articole de specialitate

Anton, Gabriela – *Teoria impreviziunii în dreptul român și în dreptul comparat*, „Dreptul” nr.7/2000

Chelaru, Eugen – *Forța obligatorie a contractului, teoria impreviziunii și competența în materie a instanțelor judecătorești*, „Dreptul” nr. 9/2003

